

А. Е. Жүсінов

ПАРАДОКСТЫҢ ЛЕКСИКАЛЫҚ СЕМАНТИКАЛЫҚ ҚЫРЫ

Парадокс құпиясы ежелден Цицерон, Аристотель, Квинтилианнан бастап Ж.Ж. Руссо, Ф. Ларошфуко, Г. Гейне, А. Шопенгауэр, Б. Рассельге дейінгі басқа да зерттеуші еңбегіне арқау болды.

Парадокс – көпқырлы құбылыс, оның түрлі ғылым шеңберінде зерттелуі заңды. Жалпы-философиялық аспектіде парадоксты зерттегендер И.Нарский (1969), Б. Базаров (1979), Г.Брутян (1959), Г.Артамонов (1982) және т.с.с..

Парадоксты алғаш рет зерттеу, біз ойлағандай әдебиеттануда емес, математикада басталды. «Para» - «дұрыс емес, бұрыс»; «doxa» - «көзқарас»; «dokein» - «ойлау» деп түсіндірілуіне қарап «парадокс - бұрыс қорытынды» деген пікір қалыптасуы мүмкін. Б.Ганеев, О.Денисов, Г.Семен секілді ғалымдар парадокстың негізгі сипаттаушысы – алогизм деп санайды. Алогизм – әд. Келеке, мысқыл үшін тілде логикалық байланысты әдейі бұзатын стилистикалық әдіс (РКС). Алогизм [грек. а. - болымсыздық жұрнағы, *logos* - ақыл] зат. пед. *Шындыққа жетудің құралы ретіндегі логикалық ойлауды теріске шығару; логикаға сезімді, интуицияны қарсы қою әдісі. Алогизм* мағыналық жағынан паралолизм (кері ойлау) ұғымына жақын (Қаз. тілі термин. Педагогика.). *Алогизм* - біріне бірі логикалық қисыны жағынан кереғар, қарама-қайшы ұғымдарды әдейі жақындатып, жалғастыру арқылы ойды айрықша әсерлі етіп жеткізетін стильдік тәсіл (Әдеб. термин.). *Алогизм* әдісі таным процесінде және ойды әсерлі жеткізу құралы ретінде Шығыс философиясында жиі қолданылған (Қаз. тілі термин. Педагогика.).

Парадоксты формальды алогизм дейміз, ал кез келген алогизм парадокс бола алмайды. Алогизмге құрылған тәсілдер, сонымен қатар алогизм қолданылатын, алайда жетекші қызметті орындай алмайтын да тәсілдер болады. Соңғыларында алогизм элементі болады. Парадокстың өзіне тән қасиеттері бар: (1) алогизмнің болуы; (2) қарама-қайшылық, қарама-қайшы түсініктердің бірігуі; (3) қайшылық (контраст) және ұқсастық қатынастың бір мезгілде жүзеге асуы; (4) жинақылық; (5) белгілі, үйреншіктіні тосын, айрықша түсіндіру.

Парадокс екі мағыналық қуатқа ие. Парадокс: (1) жеке мағыналық (дұрыс мағына шеңберіндегі логикалық ауытқу, қозғалыс, конвенцияның бұзылуын түсіндіруші) және (2) психологиялық (афористік ойлау ерекшелігін түсіну;

сөз мағынасымен ойнау кезіндегі автордың қандай да бір таңдауын анықтау; автордың жеке «тосын» қолданысына жол табушы) уәжді талап етеді.

Бейнелі түрде айтатын болсақ, парадокс – өкінішке орай, жеңімпазы ешқашан болмайтын екі шындықтың жарысы. Парадокстың мәңгі «серігі» - түсінбеушілік, яғни, шындық пен өтіріктің өмір бойы бір-біріне айналу мүмкіндігі. Бұл жұмбақ құбылысты зерттеп жүрген философ, логик, психолог, тілшілер қызығушылығын тудыратын, парадокстың түр-түрін біріктіретін жалпы қасиет болмақ. Парадоксты түрлі тұрғыдан және түрлі мақсатпен қарастыра отырып, оның қайсысы болсын адамның ойымен байланысты екеніне көз жеткіземіз.

Парадокс тілдік тұлғаның жеке сұранысы, сондықтан осы құбылыстың психологиялық мәніне назар аудармастан парадокстың семантикасын зерттеу мүмкін емес. З.Фрейд «тапқырлық» (остроумие) түсінігін дәлме-дәл аудармасы «рухани жетістік» дегенді білдіретін Seeleenvetmogen термині тамаша түсіндіреді дейді. «У остроумных людей нужно предполагать особое дарование или особые психологические условия, которые способствуют работе остроумия» дейді атақты психолог [1; 188].

Афористік ойлау заттың түбінде жатқан ойды жоғарыға шығарады. Г.Қосымова:

«...тыңдаушысын толғандыру, одан соң ойландыру, бұдан кейін еліктіріп әкету, ақырында дәлелді уәжге бас қойғызу – шешендік сөздің ерекше қасиеті болды. Уәж сөзге келерде, үкім-кесім қабылдағанда халықтың мораль кодексі іспетті мақал-мәтелдеріне жүгініп, өсиет, мәтел үлгілес афоризм сөздерді жиі қолданып отырған» деген ой түйеді [Т.Тебегеновтен алынды. 2.].

«Афоризм - плод ума, склонного к опровержению, настроенного на поиск слабых мест тривиальной логики, на подрыв авторитета так называемого здравого смысла» [3; 91]. Тапқырлық мәселесін қарастырушы ғалымдар бір ауыздан ең басты қиындық – әзілдің не екенін анықтауда дейді. Әзілдің табиғатын анықтауда біз парадоксқа келіп сүйнеміз. Сонымен парадокс дегеніміз не? «Парадокс – бұл тіреліс емес, шығармашылық еркіндікке жол ашатын туннель соңындағы сәуле» [4; 101]. Парадокстың мағыналық нұсқасында қоршаған ортаның іргелі

ой, өзекті және түпкілікті шындықтың үнемі соқтығысуы жатыр. Адам санасы осы заңдылықты басшылыққа алады да қандай да кезде туындаған шындықты – түпкіліктіге айналдырады. Парадокс - тапқырлықтың өнімі: балама және ұқсас логикалық мәндердің мәңгілік бәсекесін ашады. Осы бәсекелестік шеңберінде мағынамен «ойнаудың» үш түрі анықталады: (1) бір-бірімен үнемі күресуші бастаманың ортақ мәніндегі тосын жаңалық, бүтін екіге бөлінеді де бірі екіншісін жояды; (2) айқын антиномияны үзілді-кесілді жоққа шығарады; (3) позицияны (мақсат – мақсатты бастама; себеп –салдар) ауыстырады.

Парадокстың күші оның қарама-қайшылығында емес, қайшылық генезисі кезінде біздің қатысуымызға мүмкіндік беруінде болмақ. Шындығында мән-мағына іздеуші санаға екі заттың қарама-қайшылығын түсіну аздау. Парадокс – қарама-қайшылықты қажет етпейтін ой-сананың келесі бір қыры.

«Сатқындық махаббат барын білдіреді. Жай ғана танысты сатып кету мүмкін емес»(М.Ц.). «Махаббат және ана болу бір-бірін жоққа шығарады. Шынайы аналық – ерлік» (М.Ц.). «Ақылды адаммен әңгімелесу оңай, бірге жұмыс істеу қиын»(С.М.). «Қызық жұмыста көретін түстерің де қызық болады» (Б.Т.). «Жоқ деген жауаппен сонша қапаландыратын, осынша ренжітетін, сонша жер қылатын кім болуы мүмкін? – Анаң ғана» (М.Ц.). «Сенің арманыңның өзгелерде жүзеге асатыны қиындау»(С.Ф.). «Адамдар тек бір ғана нәрсені қызғанады: жалғыздықты. Кешірмейтін бір ғана нәрсе: жалғыздық. Бір нәрсе үшін: сен неге жалғыз болдың деп кектенеді» (М.Ц.). «Кітапты оқырман жазуы керек. Жақсы оқырман кітапты көзін жұмып қойып оқиды» (С.Ф.). «Менің бар ғұмырым және жаз бойғы жинаған тәжірибем: тек бай адамға беру керек, тек күшті адамға ғана көмектесу керек» (Б.Т.). «Қанат – ұшқан кезде жайылғанда ғана еркіндік, ал арқанда – тек ауырлық. Қанат – еркіндіктің емес, күштің, еркіндіктің емес, ауырлықтың синонимі» (М.Ц.).

Кей мысалдарда идеалдық парадоксты (контекстен бөлектенген ой-толғам-миниатюра) бұзушы субъектінің «мені»: ол сөйлем құрамына енген кезде ашылатын шындық жалпыадамзаттық және жалпыақыттық болудан қалады: «Мен - дәрігерге: - Мен ештеңе білмейтін болғасын қорқамын. Сіз – бәрін білетін болғандықтан қорқасыз, - деймін» (О.Ә.). «Бейсенбі Сіз үйде жалғыз болдыңыз, сенбі – мен жалғыз болдым, ал біз жұма күні кездестік. Бұл не, әрине, кездейсоқтыққа толы өмір емей немене,

өмір – бәрі де орнында, бәрі де түсінікті болатын түстің көлеңкесі» (С.Ф.). «Жан досым, Сіз болмаған соң зерігіп кеттім. Менің зеругімінің себебі – шынымды (турасын!) айтсам: Сізсіз емес, Сізден (!) шаршадым» (Б.Т.). Авторлардың жеке «қолтаңбасына» орай мұндай мысалдар таптауырыңа айналуан аулақ, алайда парадокстық негізін де жоймайды.

Авторлық туралы сөз қозғаған соң, поляк журналисі Ванда Блоньскаяның төмендегі афоризмдеріне назар аударып өтелік. «Менің өтірігіме өтірікпен жауап бергенді жек көремін. Бұл дегенің әділетсіз бәсекелестік қой». «Қартайып барамын деп ойлай берме – бұл қартайтып көрсетеді». «Басынан бастап жатсақ, онда соңы жақын деген сөз». «Махаббат қанаттандырады: біреуін – құсқа, біреуін – жарқанатқа айналдырады». «Әйелдің жарты сөзіне ғана сенуге болады, бірақ қай жартысына?». «Ерлер ит сияқты: байламай ұстасаныз сізге байланып қалады». «Тәртіпті қыз болған да жақсы: тым құрығанда ешкім сені күндемейді». «Ерлер әйелді түсінуге тырысқан сайын құпиялар шырмала береді». Жеке қолданыстағы афоризмдер күнделікті өмірде жиі кездесетін қарапайым мәселе төңірегінде, әрине субъективтік көзқарастан туындаған. Дегенмен өмірдегі тамаша қайшы-лықты дөп басып берген мысалдарға жеке тоқталу заңды деп ойлаймыз.

Кейбір афоризмдерде мақсат семантикасының екіұшты болып қайта түсінілуі де кездесіп қалады. Мақсаттың өзі белсенді бастамаға айналады; мақсат керімақсатқа ауысады да, сөзсіз қол жеткізілуі тиістіден бас тартылады. «Өмір жолының бір сәтінде мақсат бізге қарай ұмтылады. Бастысы – ауытқымау» (Б.Т.). «Жылан құсты арбағысы келмейді – құстың өзі арбалғысы келеді, дұрысында құс қарады, енді көзін айыра алмай қалды. Құстың арбалғаны жыланды ұстап тұр» (М.Ц.). Бұл мысалда мақсат пен оның қарсыласының арасындағы шек бұзылған (екеуінің орны ауысып кеткен). Мақсаттың керімақсатқа өтуі «жеңіс» сөзін парадоксальді түсінуге байланысты мысалдан байқалады: «зеріктірген жеңіс», «іш пыстырған жеңіс», «бас тарту жеңісі» және т.с.с.. «Сүйістен кейінгі сезім – абыройсыз жеңіс. Зеріктірген жеңіс» (Б.Т.). «Жеңістен лаззат ала алмау..., бастысы, бір-ақ сәтте жеңімпаздан жеңілгендер қатарына аударып тастар, не істерінді, қайда жіберерінді білмейтін жеңіс тығырығы»(Б.Т.).

Парадокс - екі мәннің бәсекелестігі, ол кейде дауға, кейде ымыраға әкеледі. Шынайы парадокс сыртында логикалық манипуляция

жатыр – нақтырақ айтсақ – күшті баламаның ұқсастыққа айналуы. Мәселен, жоғарыдағы мысалдардағы: «не махаббат, не сатқындық» → «махаббат=сатқындық»; «не түс, не шындық» → «түс = шындық».

Сөйлемге арқау болған парадокс сөйлеуші ұқсату әлеуетін байытады. Парадокс айтылуы тиіс мәліметті қасақана өзгертуге бейім тұрады. Кейде авторлар парадокс арқылы күнделікті өмірдегі шындықты көмескілейді. Көрсетуге тұрмайтын шынғырған шындықтан қашудан парадокс туындайды. Парадокс сөйлемдегі ақпарат сырт мәнмәтінге тәуелсіз болатындай етіп құрылған. Ол өзінің мағыналық қуатынан күш алады, тіпті ақпарат жинақтаушы, жадыда сақтаушы құрылым десек те болады.

«Әкең қапа болады» атты әңгімеде «Аузы қисық болса да байдың баласы сөйлесін» деп шынында да ауызы қисық, бірақ жұрттың арасында ретсіз әрнәрсені айта берген байдың баласын бағалағаны үшін жиынның шырқы бұзылғанына қапа болған Бөлтіріктің айтқан сөйлеу мәдениетін ұғындыру ұлағатының ешқашан да мәнін жоймайтыны анық:

«– Сөзден тәтті нәрсе жоқ. Сөзден ащы нәрсе тағы жоқ. Сөзден жеңіл нәрсе жоқ. Сөзден ауыр нәрсе де жоқ. Сөзіңді тіліңе билетпе, ақылыңа билет. Ақылды сөзіңді ақылсызға қор етпе, ақылға айт. Не сөйлейтініңді біл. Кімге сөйлейтініңді біл. Қай жерде сөйлейтініңді біл. Қай кезде сөйлейтініңді біл. Қалай сөйлейтініңді біл. Оны білмесең, сара сөзің шала болады, арты жала болады, әкең қапа болады». Қайшылыққа толы «сөзге» берілген сипаттама парадоксқа құрылған. Бөлтірік Әлменұлы афоризмдері интроверттік жүкке толы. Олай дейтініміз, интраверт – өмірдің кез келген сұрағына жауап беретін формулаға сенеді. Сол себепті жоғарыда келтірілген афоризмдерді күнделікті өмірде қолдана беруге болады (әрине, өзінше талдау жасай отырып). Авторлық парадокс сыртында нақты психологиялық заңдылық жатыр.

Бәрімізге белгілі, көмекші есімдер тек сөз бен сөзді, тіркестерді, сөйлемдерді байланыстырып қана қоймайды, сонымен бірге компоненттер арасындағы қатынасты да сипаттайды. *Сонымен бірге, сонымен қатар* көмекші есімдері стилистикалық парадокс туындатушы қызметте жұмсалады. (1) Шынтуайтқа келгенде, бұл бір шым-шытырық, сонымен бірге түкке тұрғысыз оқиға болды. Тіпті еске алғым де келмейді (Т.Р.). (2) Жапон елінің мәдениеті мен үшін өте ауыр, сонымен қатар жеп-жеңіл болды. Ғажайыпқа толы ертегі ел мені бей-жай қалдыра алмады (С.Т.).

Парадокс туралы Н. Кондаков: «Неожиданное, необычное, странное высказывание, резко расходящееся с общепринятым мнением или даже со здравым смыслом» [5; 431]; Г.Семен: «Прием парадокса – это такая алогическая связь двух частей одного высказывания, при которой объединяются противоречивые понятия, опровергаются общепринятые мнения и штампы» [6; 83] деген тұжырым айтады. Стилистикалық тәсіл - парадокс бойында келесілер: 1) алогизм; 2) жалпыға белгілі тұжырым мен жазушы айтқан жаңа ой арасындағы қарама-қайшылық; 3) контраст пен ұқсастық қатынасы бір мезгілде жүзеге асуы; 4) белгілі әрі үйреншіктің тосын түсінігінің болуы шарт.

(3) Алыс, сонымен бірге жанға жылы, жақын естелік Саматтың бойын билеп барады (С.С.). (4) Талғат пен Сәуле, әйтеуір, үшінші күн дегенде шалғайдағы, сонымен бірге бала кезден күндіз естен, түнде түстен шықпаған ең жақын елге баратын болып шешті (Т.А.).

Парадоксқа тән тосындық тілдік ойын арқылы берілуі мүмкін, ол кезде сөздің тура және ауыспалы мағынасы арасындағы қайшылық басты қызмет атқарады. (5) Қабырғаның құлағы, сонымен бірге менің құлағым де түрілді (С.Т.).

Антонимдерді қасақана пайдалану арқылы эквиваленттік синтаксистік құрылымда балама мен ұқсастықтың жүзеге асқанын көреміз. (6) Курстың мақсаты – студенттерге үнемі өзгерісте болатын, сонымен қатар тұрақты да біртекті заттар туралы толық та ауқымды мағлұмат беру (дәрістен).

Афоризм бриллиант сияқты өте қымбат, ол көп қырлы болған сайын, солғұрлым құбылып тұрады. Афоризм – ойдың тұнбасы.

Афоризмдердің парадоксы авторының тілдік табиғатын сипаттайды, оның жеке авторлық ерекшелігі бар. Афористік дискурстың басты ерекшелігі - оның белгілі бір авторға тиесілі болуы. Парадоксты дiңгек етiп алған автор өмірге деген өзіндік көзқарасын білдіреді және тәуелсіз дүниетанымдық концепциясын құрайды. Парадокстың әлеуметтік және психологиялық негізі ретінде афорист пен оқырманның белгілі бір ортасының ұстанымын алып отырмыз. Осы орайда оларға қойылатын басты талап - психоанализге бейім, бейнелі түрде ойлай алатын, өзін (ішкі дүниесін) түсінетін және әлеуметтік ортада өзіндік көзқарасы мен бағытының болуы. Афористің ұстанымы – адам болмысы мен өмірде болып жатқан өзгеріс туралы ойға шомған ойшылдың ұстанымы. Сырт көзге көрінбес, күнделікті қарапайым құбылыстан ерекшелік табады және кемел-

денген, жетілген өмірдің әлсіз жағын әшкерелейді. Шынайы өмірдегі қайшылық пен кемшіліктердің бәрін афорист көреді, оқырманна жасырмай жеткізеді. Афоризмнің парадокстығы эстетикалық түсінікпен байланысты, оны 1916 жылы поэтикаға Б.Шкловский енгізген болатын. Ол шартты түрдегі «шеттену» («остранение» ауд.біз -А.Е.) терминін ұсынды. Көркем шығармада адам, зат не құбылыстың алғаш рет көрініп тұрғандай сипатталуын білдіретін термин жаңа қасиетке ие болады. Осыдан барып күнделікті және белгілі зат, кез келген жаңа құбылыс сияқты, өзгеше, өрескел болып көрінуі мүмкін [7; 188]. Шеттену поэтикалық семантиканың қалыптасуына қатысуы тиіс. «Тәсіл ретіндегі өнер» атты мақаласында ол «...если мы станем разбираться в общих законах восприятия, то увидим, что, становясь привычными, действия делаются автоматическими. Так уходят, например, в среду бессознательно-автоматического все наши навыки, т. е. пропадают, ни во что вменяясь, жизнь. И вот для того, чтобы вернуть ощущение жизни, почувствовать вещи, существует искусство. Целью искусства является дать ощущение вещи, как видение, а не как узнавание; приемом искусства является прием "остранения" вещей и прием затрудненной формы, увеличивающий трудность и долготу восприятия, т. к. процесс восприятия в искусстве самоцелен и должен быть продлен; искусство есть способ пережить деланье вещи, а сделанное в искусстве не важно» [7; 60] дейді. Сипатталатын заттар мен құбылыстар өрескел, өзгеше болған кезде ғана ғалым осы терминді қолдануды ұсынады. Афористерге парадокстық неге қажет деген сауалдың жауабы осында жатыр. Күнделікті өмірде еш айырмашылығы жоқ, қарапайым заттардан айрықша, өзгеше құбылысты көру және оны түсіну үшін одан шеттенуі (алшақтауы) қажет, кей кезде тіптен қарсы тұру да қажет болады. Парадокстік афоризмдер сырт көзге көріне бермейтін қайшылыққа оқырман назарын аудартады: «Әдетте үйленген жұптағы біреуі ғана - ақымақ. Екі ақымақ қосылған кезде ғана мардымды бірдеңе болуы мүмкін».

Шындықтан алшақтап барып осы парадокс афоризм жұбайлар өміріне басқаша көз салдырады; екі ақымақтың қосылу салдарынан хабар беретін тосын қырдан сипатталған. Әр тілдесім әктісі адресаттың белгілі бір түріне арналады. Адресат пресуппозициясын қанағаттандыру әсер етудің маңызды шарты болмақ. Тілдесім әктілерінің прагматикасы мен құрылымын зерттей келе нақты адресат болмаған

кезде тілдесудің коммуникативтік статусының жоғалатындығын, сұрақ риторикалық лепке, ал тіркес – өсиетке, этикалық ұсыныс не бағыт-бағдары белгісіз сентенцияға айнатындығын көреміз. Неміс ғалымы Р.Мейер афоризм адресатына қатысты: афоризм белгілі, шектеулі оқушыға ғана арналған, автор берген тақырыптан даналықты тани біліп өзіндік көзқарас қалыптастыра алатын, сол төңіректе ой қозғайтындар афоризм адресаты болмақ деген қызық ой айтады [Наличникова еңбегінен алынды.8;36]. Афоризм оқырманы негізінен оқуға емес, шығармашылық шабыт алуға басты назар аударады деген де пікірлер бар. Осыған қарсы пікірді жазған Ван Лин болатын, афорист тек шектеулі, белгілі ортаға ғана емес, бұқараға арнап жазады. Парадокс адресаттың афоризмді саналы түрде қабылдауын талап етеді, себебі парадоксалдық афоризмде мағына жасырын түрде беріледі. Жалпы парадоксалдық афоризм ауыр қабылданады, себебі жеке авторлық афоризмді талдап түсіне беру кез келген адамның қолынан келе бермейді. Адресаттың психикасы, бейнелі ойлау мүмкіндігі афоризмнің адекватты түсінілуінде соңғы орында емес.

Адресатты толғандыру, одан соң ойландыру, бұдан кейін еліктіріп әкету, ақырында дәлелді уәжге бас қойғызу – афоризмнің ерекше қасиеті. «Алтын ереже: адамды пікірі мен көзқарасына емес, сол пікір мен көзқарастың өзіне әсер етуіне қарап бағалау қажет» Г.Лихтенбергтің афоризмі (аударған біз –А.Е.).

Парадоксалдық шындықты сатиралық түрде сипаттайды, дауласушы жақтарды ымыраға әкеледі, әлеуметтік қысым, ашуды азайтады, яғни «терапевтік» қызмет атқарады. «Өмір қысқа, кей-кейде, автобус келгенше, мәңгілікке созылып кететінін қайтерсің» (Интернеттен алынды). Белгілі «тосқан және қуғаннан жаман нәрсе жоқ» деген қағиданы ұстанған. Күрделі мәселе әзілмен «көркемделген», өмір соқпағы, күнделікті күйбең тірішілік ауыртпашылығынан айырады, көңіл-күйді көтереді. Комикалық парадокстарды көңіл көтеруші, депрессия, пессимизмнен арылу «күші» деп те қабылдауға болады. Өмірде жолы болмау, сәтсіздікке жеңіл (күле) қарау, болмашыға өкпелемеу – сәтті өмір сүрудің тамаша бір қыры. Н. Краустың «Өмірде қанша ақымақтық жасағаныңды сана, сонда қаншалықты ақылды болғаныңа көзің жетеді», К. Хасеиновтің «Өмірдің ашысын көрген адам тәтті өмірде тез бұзылмайды» деген тамаша афоризмдері жоғарыда айтылған пікірлердің занды қорытындысы. Өмірдегі сәтсіздіктен

пайда ғана емес, алдағы өмірге деген үміт, шабыт та алуға болады.

Күнделікті қарапайым өмір қайшылыққа толы, сондықтан парадоксалдық афоризмдер адамды қоғамдық өмірге саналы түрде қарауға жетелейді.

1. Фрейд З., Остроумие и его отношение к бессознательному. М.: 1925.

2. Тебегенов Т., «Бөлтірік шешен сөздерінің тәрбиелік мәні»//«Ана тілі» газеті. 2010 жыл, 4 ақпан.

3. Ляпон М., Отношение к стереотипу и речевой портрет автора// Словарь и культура русской речи. К 100-летию со дня рождения С.Ожегова. М.: 2001.

4. Бахтияров К., Стили мышления в логике // Вестник Московского университета Серия 7. Философия. 2000. №1. С. 56-67.

5. Кондаков Н., Логический словарь-справочник. М.:1995.

6. Семен Г., Парадокс как стилистический прием // Филологические науки. 1987. №5. С.80-83.

7. Шкловский В., Искусство как прием // Гамбургский счет: статьи, вомпоминание, эссе (1914-1933) –М.: Сов. Писатель, 1990. – С.580.

8. Наличникова И., Социальные и психологические основы парадоксальности (на материале немецкого языка) // Вестник Челябинского государственного университета. 2009 №10 (148) С. 76-79.

Парадокс употребляется в различных функциональных стилях, является одним из эффективных средств воздействия на читателя. Семантика парадокса рассмотрена в разных ракурсах и с разными целями.

Paradox uses in different functional styles and is one of the effective means of effect on the reader. Semantics of paradox is considered from different sides and with different aims.

Т. В. Зенкова

ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ ЗООМОРФНЫХ НОМИНАЦИЙ ЧЕЛОВЕКА В РУССКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ

В русле бурно развивающегося направления современной антропоцентрической лингвистики – гендерной лингвистики – активно идет изучение феномена гендерного стереотипизирования языкового сознания. В частности, изучаются механизмы формирования и тиражирования гендерных стереотипов, их динамика, национально-культурная специфика, отражение в языке и речи и т.д.

«Гендерные стереотипы представляют собой культурно и социально обусловленные мнения о качествах, атрибутах и нормах поведения представителей обоих полов и их отражение в языке. Гендерная стереотипизация фиксируется в языке, тесно связана с выражением оценки и влияет на формирование ожиданий от представителей того или другого пола определенного типа поведения» [1].

Языковая номинация является одним из средств экспликации гендерных стереотипов. Настоящая статья посвящена изучению особенностей зооморфной номинации мужчин и женщин в английском и русском языках.

Зооморфная номинация является косвенной номинацией, представляющей собой «способ обозначения предметов и явлений объективной действительности опосредованно (косвенно), через смысловые и ассоциативные связи с другими словами. Косвенная связь основана на

денотативном и сигнификативном подобии, на смежности и реализуется в переносных лексико-семантических вариантах (значениях) метафорического, метонимического, синекдохического и гипонимического типа» [2].

Зооморфизмы, в отличие от зоонимов – собственно названий животных – являются их метафорическими вариантами, построенными по модели «животное - человек». Имена-зоонимы обладают собственной спецификой, которая связана с картиной мира, фоновыми знаниями. Каждый зооним, как и любое слово, создает вокруг себя, по выражению, Ш. Балли, «ассоциативное поле», т.е. сеть ассоциаций и коннотаций, возникающих на основе реальных или воображаемых связей и отношений данного животного с предметами и явлениями объективного мира. Часть этих ассоциаций и коннотаций, оценочно осмысленных национальным сознанием на основе жизненного и творческого опыта народа, вследствие распространения, частого использования становятся понятными для всех членов данной лингвокультуры, приобретают языковую и культурную значимость, создавая зоо-образы: лиса – символ хитрости, волк – жадности, свинья – грязи, неаккуратности, змея – мудрости, коварства и др.

Зооморфизмы, как и вся оценочная лексика любого языка, способствуют выражению чувств,